

Sławomir Patyra¹

UMCS w Lublinie

ORCID ID: 0000-0002-6331-9006

ZADANIA SAMORZĄDU RADCÓW PRAWNYCH W ŚWIETLE ART. 17 UST. 1 KONSTYTUCJI RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

ABSTRAKT

Artykuł podejmuje problematykę konstytucyjnych podstaw funkcjonowania samorządu zawodowego radców prawnych, określonych w art. 17 ustawy zasadniczej. Autor podkreśla szczególną wagę funkcjonowania niezależnych od władzy politycznej samorządów prawniczych, łącząc ich konstytucyjne atrybuty z aksjologią ustroju demokratycznego. Potrzebę zachowania niezależnego samorządu radców prawnych wywodzi z ich ustrojowej funkcji protektorów wolności i praw jednostki oraz współpracowników wymiaru sprawiedliwości. Kluczowym determinantem miejsca i roli samorządów prawniczych w systemie organów ochrony prawa jest przypisany im konstytucyjnie status zawodów zaufania publicznego i powiązana z nim funkcja ochrony interesu publicznego w działalności samorządu radców prawnych. W dalszej części opracowania autor skupia się na kwestii realizowania przez samorząd radcowski pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu, m.in. za pomocą mechanizmów odpowiedzialności dyscyplinarnej, która w istocie służyć ma gwarantowaniu niezależnej politycznie, rzetelnej, a przez to efektywnej pomocy prawnej, świadczonej przez radców prawnych wobec ich klientów. W ostatniej części

¹ Doktor habilitowany, prof. UMCS w Lublinie, kierownik Katedry Prawa Konstytucyjnego i Centrum Badań nad Parlamentaryzmem przy Instytucie Nauk Prawnych UMCS, radca prawny, stały współpracownik Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Izby Radców Prawnych.

publikacji autor wskazuje na aktualne zagrożenia dla konstytucyjnie gwarantowanej niezależności samorządu radców prawnych, ich źródeł upatrując w konsekwentnym kwestionowaniu przez władzę polityczną standardów praworządności. Do jej przejawów zalicza m.in. nadmierną ingerencję Ministra Sprawiedliwości w sferę funkcjonowania samorządu radcowskiego oraz próby kwestionowania przez polityków rządzącej większości zgodności z Konstytucją RP fundamentalnej dla niezależnego i efektywnego funkcjonowania samorządu radców prawnych zasady obowiązkowej przynależności do tego samorządu.

Słowa kluczowe: samorząd zawodowy, niezależność, ochrona interesu publicznego, praworządność

I. Wprowadzenie

Wykonywanie zawodów zaufania publicznego w Polsce oparte jest na podstawie konstytucyjnej. Zgodnie z art. 17 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.² (dalej: Konstytucja) w drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony. Już na wstępie rozważań należy zauważyć, że przywołana norma ujęta jest w systematyce Konstytucji w rozdziale poświęconym zasadom naczelnym ustroju, co jednoznacznie wskazuje na wysoką rangę, jaką funkcjonowaniu samorządów zawodowych osób wykonujących zawody zaufania publicznego przyznał ustrojodawca.

Artykuł 17 Konstytucji wpisuje się w formułę decentralizacji władzy publicznej, w postaci tzw. decentralizacji rzeczowej, polegającej na powierzeniu samodzielnym organom lub organizacjom, z reguły samorządowym, zarządzania określonymi rodzajami spraw³. Idea decentralizacji *sensu largo* jest bezpośrednio związana z ustrojem demokratycznym i statuowaną w nim zasadą suwerenności narodu (art. 4 Konstytucji). Jak zgodnie wskazuje się w doktrynie, struktury zdecentralizowane znacznie skuteczniej zaspokajają potrzeby suwerena, obywatelom zaś o wiele łatwiej jest wywierać wpływ na organy władzy publicznej⁴. Samorząd zawodowy ma na celu wykonywanie zadań publicznych niewykonywanych przez państwo oraz samorząd terytorialny choć – analogicznie do zadań samorządu terytorialnego – zawód zaufania publicznego również polega na zaspokajaniu istotnych potrzeb ludzkich⁵. Inaczej jednak niż ma to miejsce w odniesieniu do organów samorządu terytorialnego, przepis art. 17 ust. 1 Konstytucji reguluje zawody, których istota polega na wykonywaniu czynności zawodowych wobec konkretnych, zindywidualizowanych osób. Jednocześnie podejmowanie tych czynności wiąże się z dopuszczaniem osób je wykonujących do sfery prywatności osób

² Dz.U. nr 78, poz. 483 ze zm.

³ Zob. Z. Cieślak i in., *Prawo administracyjne*, Warszawa 2002, s. 102.

⁴ Zob. m.in. P. Sarnecki, *Komentarz do art. 15*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, tom IV*, red. L. Garlicki, Warszawa 2005, s. 3.

⁵ Zob. P. Tuleja, *Komentarz do art. 17*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2019, s. 77–78.

korzystających z owych świadczeń⁶. Immanentnym korelatem wykonywania zawodu zaufania publicznego jest zaufanie ze strony osób będących beneficjentami świadczeń. Szczegółowe ramy organizacyjne i funkcjonalne samorządu zawodowego kształtuje ustawodawca. Ustawa określa zarówno warunki wykonywania zawodu, jak również gwarancje jego samodzielności w wykonywaniu powierzonych mu zadań⁷. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego „zaufanie publiczne” stanowi konglomerat szeregu czynników, wśród których na pierwszy plan wysuwają się: przekonanie o zachowaniu przez wykonującego ten zawód dobrej woli, właściwych motywacji, należytej staranności zawodowej⁸.

Posługując się terminem „zawód zaufania publicznego”, ustrojodawca nie doprecyzował w art. 17 ust. 1 Konstytucji katalogu owych zawodów. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego obejmuje on m.in. zawody prawnicze, w tym zawód radcy prawnego, co implikuje konieczność poddania go szczególnej procedurze reglamentacyjnej. W ustroju demokratycznym zarówno adwokaci, jak i radcowie prawni postrzegani są nie tylko jako osoby zaufania publicznego, ale również jako *sui generis* protektorzy praworządności i współpracownicy wymiaru sprawiedliwości⁹. Z tak określoną rolą ustrojową immanentnie wiąże się konieczność zagwarantowania niezależności wykonywania tego zawodu. Pomoc prawna świadczona przez niezależnych od władz publicznych prawników jest bowiem jedną z niezbędnych gwarancji właściwej ochrony praw podmiotowych, przy czym konstrukcja tego szczególnego instrumentu ochrony tych praw musi obejmować odpowiedni poziom wiedzy prawniczej i odpowiednią postawę etyczną prawników, a także ustrojowe gwarancje ich niezależności. Jedną z nich stanowi szczególna ochrona związana z przynależnością do samorządu zawodowego prawników.

Nabór do zawodu i poprzedzające go przygotowanie do jego wykonywania powinny gwarantować wysoką jakość wykonywania czynności zawodowych, gdyż tego wymaga ochrona interesu publicznego, stanowiąca podstawową przesłankę wyodrębnienia tej grupy profesji w art. 17 ust. 1 Konstytucji. Ponadto – jak wielokrotnie podkreślał trybunał w kolejnych judykatach – zawody zaufania publicznego wiążą się z koniecznością zapewnienia szczególnej ochrony odbiorców świadczonych przez ich przedstawicieli usług, gdyż usługi te związane są ze szczególnym ryzykiem. W konsekwencji – z punktu widzenia ustrojowego – niezbędna jest odpowiednia weryfikacja przygotowania do ich wykonywania, w tym do wykonywania zawodu radcy prawnego, zarówno z punktu widzenia merytorycznego, jak i etycznego, w której to weryfikacji samorząd zawodowy powinien odgrywać wiodącą rolę¹⁰.

6 Zob. P. Sarnecki, *Komentarz do art. 17, [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, tom IV*, red. L. Garlicki, Warszawa 2005, s. 1–2.

7 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18 października 2010 r., K 1/09.

8 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18 lutego 2004 r., P 21/02.

9 Szerzej zob. S. Patyra, *Radca prawny jako „osoba trzecia”? Refleksje na temat niezależności radcy prawnego w postępowaniu przed Trybunałem Sprawiedliwości UE na kanwie połączonych spraw C-515/17 P i C-561/17 P Uniwersytet Wrocławski przeciwko Agencji Wykonawczej ds. Badań Naukowych (REA)* [w:] *Niezależność radcy prawnego*, red. R. Stankiewicz, S. Patyra, T. Niedziński, Warszawa 2020, s. 77.

10 W kwestiach tych Trybunał Konstytucyjny wypowiadał się m.in. w wyrokach: z 26 listopada 2003 r., SK 22/02; z 19 kwietnia 2006 r., K 6/06; z 8 listopada 2006 r., K 30/06 oraz z 2 lipca 2007 r., K 41/05.

II. Aksjologiczne podstawy funkcjonowania samorządu zawodowego radców prawnych

Świadczenie pomocy prawnej przez radców prawnych w Polsce, jako demokratycznym państwie prawnym chroniącym wolności i prawa człowieka, stanowi zasadniczy element określający pozycję prawną i szczegółowe funkcje ustrojowe nie tylko samych radców prawnych, ale również zrzeszającego ich samorządu zawodowego. Tym samym samorząd zawodowy – jako jedyna dopuszczalna formuła zorganizowania radców prawnych w ramach ich działalności – stanowi *sui generis* element ustroju Rzeczypospolitej, opartego na idei prymatu Konstytucji w systemie źródeł prawa oraz na zasadzie legalizmu, wyznaczającej granice możliwości działania organów władzy publicznej¹¹.

Równie ważną zasadą konstytucyjną, która kreuje miejsce i znaczenie samorządu zawodowego w systemie ustrojowym Rzeczypospolitej Polskiej, jest wspomniana uprzednio decentralizacja. Jej cel stanowi wszak deetatyzacja funkcji publicznej, poprzez powierzenie jej korporacjom samorządowym, które w ten sposób stają się podmiotami władztwa publicznego. Władztwo to wyraża się w sprawowaniu pieczy nad należytym wykonywaniem danego zawodu w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony. Formuła ta bezpośrednio nawiązuje do konstytucyjnego założenia postrzegania państwa jako „dobra wspólnego”, w znaczeniu przyjętym w art. 1 Konstytucji. Przedmiotem tak rozumianej pieczy jest należyte wykonywanie zawodu w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony. Obejmuje ono zarówno realizację odpowiednich obowiązków ustawowych, jak również urzeczywistnianie norm etycznych, wynikających z kodeksów etyki. Deontologia stanowi bowiem nieodzowny czynnik funkcjonowania zawodu zaufania publicznego. Sprawowanie pieczy musi również uwzględniać zasady współżycia społecznego, względy moralne i obyczajowe.

Istotnym determinantem prawidłowego funkcjonowania samorządu zawodowego jest ochrona interesu publicznego. Formuła ta zbliża status jego członków do statusu funkcjonariuszy publicznych. Jak wskazuje P. Sarnecki, powierzenie korporacjom samorządu zawodowego troski o ochronę interesu publicznego jest wyrazem zaufania państwa do danej grupy zawodowej i jej organizacji. Konsekwencją powierzenia samorządowi zawodowemu tak doniosłej funkcji jest obligatoryjność członkostwa w jego strukturach osób wykonujących dany zawód, co – poprzez procedury selekcji kandydatów do wykonywania zawodu – zapewnić ma właściwe jego wykonywanie¹². Zarówno koncepcja obowiązkowej przynależności do samorządu zawodów zaufania publicznego, jak również zasadność ustawowych ograniczeń swobody ich wykonywania były wyraźnie akcentowane w dyskusji nad ostatecznym kształtem art. 17

¹¹ Por. Z. Maciąg, *Samorząd zawodowy radców prawnych a wolność wykonywania zawodu*, [w:] *Ustroje. Tradycje i porównania. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr. hab. Marianowi Grzybowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. P. Mikuli, J. Karp, G. Kuca, Warszawa 2015, s. 155.

¹² Por. J. Ciapała, *Samorzady osób wykonujących zawody prawnicze w kontekście postanowień art. 17 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku*, [w:] *Samorzady w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku*, red. Z. Witkowski, A. Bień-Kacała, Toruń 2013, s. 317.

Konstytucji, prowadzonej w toku prac Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego¹³.

Jak wskazuje J. Ciapała, samorząd zawodowy radców prawnych chroni interes publiczny na wiele sposobów: poprzez ochronę interesów indywidualnych i grupowych, oddziaływanie na proces stanowienia i stosowania prawa, jak również kształtowanie szeroko rozumianej kultury szacunku dla prawa i powiązanych z nim demokratycznych wartości¹⁴. Należy jednak pamiętać, że zadania samorządu zawodowego to zarazem zadania jego członków. Przynależność do samorządu, który kieruje się w swojej działalności etosem szacunku dla wartości konstytucyjnych, w szczególności zasady demokratycznego państwa prawnego, obliguje radców prawnych do tego, by wskazane wartości uczynili wyznacznikiem swoich działań zawodowych. Niezaprzeczalne jest, że świadczenie na rzecz klienta usług wysokiej jakości stanowi funkcję ochrony interesu publicznego, gdyż niewątpliwie pogłębia zaufanie – zarówno do prawa, jak i osób wykonujących zawody zaufania publicznego¹⁵.

Interes publiczny, postrzegany przez pryzmat aksjologii demokratycznego państwa prawa, nie może być przy tym kojarzony z żadną partią polityczną ani z żadną ideologią, a jedynie z elementarną zasadą, leżącą u podstaw państwa prawnego: „W państwie prawnym rządzi prawo, nie wola polityczna, a normy prawne mają pierwszeństwo stosowania przed wszelkimi innymi normami”. Na straży tak rozumianego interesu publicznego stoi samorząd zawodowy radców prawnych w państwie demokratycznym. Jego funkcjonowanie powinno czynić zadość standardom wynikającym z aksjologii konstytucyjnej i opierać się na regulacjach ustawowych odpowiadających standardom międzynarodowym i europejskim. Zgodność z tymi standardami powinna ujawniać się nie tylko w sferze prawotwórstwa, ale również w obszarze praktyki stosowania prawa przez organy władzy publicznej. Jest to o tyle naturalne, że konstytucyjne założenia ustrojowe, związane z funkcjami samorządu radców prawnych, pokrywają się generalnie z założeniami wynikającymi z norm i standardów międzynarodowych i europejskich dotyczących niezależności prawników świadczących pomoc prawną i ich samorządów. Regulacje normatywne, a także akty stosowania prawa właściwych organów Organizacji Narodów Zjednoczonych, Rady Europy i Unii Europejskiej potwierdzają generalną konieczność zapewnienia samorządom prawniczym niezależnego, a przez to efektywnego realizowania funkcji reprezentacji zrzeszonych prawników oraz powierzenia im pieczy nad należytych wykonywaniem zawodu¹⁶.

13 Szerzej zob. R. Chruściak, *Konstytucjonalizacja samorządów zawodów zaufania publicznego*, [w:] *Samorządy w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku*, red. Z. Witkowski, A. Bień-Kacała, Toruń 2013, s. 374 i n.

14 Zob. J. Ciapała, *Samorządy...*, s. 321 i n.

15 Por. A. Surówka, D. Padjas, *Samorządy zawodów prawniczych – zakres pieczy oraz obowiązki przynależności do samorządu w świetle art. 17 ust. 1 Konstytucji*, [w:] *Samorządy w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku*, red. Z. Witkowski, A. Bień-Kacała, Toruń 2013, s. 398.

16 Szczególnie istotne znaczenie mają w tym względzie takie dokumenty, jak: „Podstawowe zasady dotyczące roli prawników”, przyjęte przez VIII Kongres ONZ w sprawie zapobiegania przestępczości i postępowania ze sprawcami (Hawana, Kuba, 27 sierpnia – 7 września 1990 r.); rekomendacje Komitetu Rady Ministrów Rady Europy w sprawie swobody wykonywania zawodu prawnika z 2000 r.; „Lista Kontrolna Państwa Prawnego”, przyjęta 12 marca 2016 r. przez Europejską Komisję na Rzecz Demokracji przez Prawo (komisja wenecka); rezolucja Parlamentu Europejskiego z 23 marca 2006 r. w sprawie zawodów prawniczych i ogólnego interesu w funkcjonowaniu systemów prawnych.

III. Ustrojowe funkcje samorządu

W art. 17 ust. 1 Konstytucji ustrojodawca zdefiniował podstawowe funkcje samorządów zawodowych, w tym samorządu zawodowego radców prawnych. Należą do nich reprezentowanie radców prawnych oraz sprawowanie pieczy nad należytym wykonywaniem przez nich zawodu.

Reprezentowanie prawników wykonujących niezależny zawód należy do podstawowych funkcji samorządu zawodowego radców prawnych. Należy ją pojmować możliwie szeroko i odnosić do wszelkich działań samorządu radcowskiego i jego organów, które mają przede wszystkim na celu ustrojowe zagwarantowanie właściwego poziomu świadczenia pomocy prawnej przez niezależnych prawników. Reprezentacja może i powinna dotyczyć zarówno relacji z organami władzy publicznej, jak też relacji z obywatelami, organizacjami społecznymi oraz z organizacjami i instytucjami międzynarodowymi¹⁷.

Odnosząc się do drugiej funkcji samorządu, wymienionej *expressis verbis* w art. 17 ust. 1 Konstytucji, należy zacząć od stwierdzenia, że zasadniczym celem funkcjonowania samorządu jest nie tylko dbałość o niezależność poszczególnych prawników udzielających pomocy prawnej, ale także zagwarantowanie właściwego merytorycznie i etycznie poziomu świadczonej przez nich pomocy. W świetle art. 17 ust. 1 Konstytucji nie budzi wątpliwości fakt, że to właśnie konieczność zapewnienia należytej pieczy nad wykonywaniem zawodu radców prawnych w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony stanowiła podstawową przesłankę powołania do życia samorządu radców prawnych. Analogicznie do pozostałych samorządów zawodów prawniczych działalność samorządu radcowskiego stanowi istotną gwarancję rzetelnego i prawidłowego wykonywania zawodu przez jego członków oraz zapewnia wymaganą jakość świadczonej pomocy prawnej¹⁸. Należy przy tym podkreślić, że sprawowanie pieczy nad wykonywaniem zawodu jest wartością konstytucyjną, stąd nie może podlegać ograniczeniom ze strony władzy politycznej. Tak jak kwintesencją działalności radcy prawnego – jako współpracownika wymiaru sprawiedliwości – jest niezależność, tak i samorząd zawodowy zrzeszający radców prawnych musi również cechować samodzielność i niezależność w wykonywaniu jego konstytucyjnych i ustawowych zadań. Niezależność samorządu stanowi kluczowy wyznacznik realizowania „pieczy” również dlatego, że nie sprowadza się ona wyłącznie do czuwania nad legalnością działań członków korporacji. Obejmuje także elementy „miękkie”, jak np. przestrzeganie przez radców prawnych zasad współżycia społecznego, norm etycznych i moralnych, a także dobrych obyczajów¹⁹. Ocena respektowania wskazanych wartości opiera się zatem na zasadach deontologii zawodu, a te kształtowane są bezpośrednio przez samorząd.

W ten sposób „piecza” nad należytym wykonywaniem zawodów zaufania publicznego postrzegana jest również w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, który

17 Por. M. Szydło, *Komentarz do art. 17 Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.

18 Por. W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Warszawa 2012, s. 22 i n.

19 Zob. J. Ciapała, *Samorzady...*, s. 325.

zwraca uwagę na ściśle powiązanie niezależnego od władzy politycznej kształtowania przez samorzady wysokich standardów zawodowych z ochroną interesu publicznego²⁰. Odnosząc się do pojęcia „pieczy” sprawowanej „w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony”, Trybunał Konstytucyjny wyjaśnił, że jej celem jest przestrzeganie właściwej jakości – w sensie merytorycznym i prawnym – czynności składających się na „wykonywanie zawodów”, co ma doprowadzić do należytego ich wykonywania. Wskazał też, że „»piecza« samorządów zawodów zaufania publicznego nad należyтым wykonywaniem tych zawodów ma charakter działalności o cechach władztwa publicznego, a sam fakt powierzenia jej samorządowi nie zmienia zasadniczo publicznej natury tej funkcji”²¹. Treść przepisu art. 17 ust. 1 Konstytucji zakreśla zarówno ramy sprawowanej przez samorzady pieczy, jak i jej ukierunkowanie. Ramy te determinuje „interes publiczny”, sprawowana piecza służyć ma zaś ochronie tego interesu. Każde działanie samorządu zawodowego w zakresie „sprawowania pieczy” podlega zatem konstytucyjnie ukierunkowanej ocenie dokonywanej z punktu widzenia interesu publicznego i nakierowania na jego ochronę. Konstytucyjne ujęcie wymogu działania „w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony” nie pozostawia wątpliwości co do priorytetowego traktowania interesu publicznego w ramach „pieczy” sprawowanej przez samorząd zawodowy²². Jak słusznie podkreśla Trybunał Konstytucyjny, ma on pierwszeństwo przed interesem partykularnym danego samorządu zawodowego²³.

Przekazanie samorządowi zawodowemu radców prawnych sprawowania pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu w konsekwencji prowadzi do wniosku, że organy samorządu radców prawnych muszą mieć wpływ na kształtowanie zasad wykonywania zawodu w granicach innych wartości konstytucyjnych, co z kolei oznacza konieczność stworzenia prawnych mechanizmów, które realnie będą ów wpływ gwarantować. W świetle poglądów doktryny skonkretyzowane zadania i kompetencje samorządu zawodowego w tym zakresie obejmować powinny w szczególności decydowanie lub przynajmniej współdecydowanie o dopuszczeniu do wykonywania zawodu radcy prawnego, wpływ na kształcenie zawodowe radców i aplikantów radcowskich, ustalanie zasad etycznych związanych z wykonywaniem zawodu oraz realizowanie odpowiedzialności dyscyplinarnej²⁴. Również i to stanowisko jest zbieżne z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego. Wskazuje ono, że regulacje związane z naborem do zawodów zaufania publicznego powinny spełniać wymóg spójności i zachowania wpływu samorządowego na ten aspekt właściwego wykonywania zawodu. W przyjętym przez polskiego ustawodawcę modelu przygotowania i wykonywania reglamentowanych zawodów prawniczych pożądanym jest objęcie całego przebiegu aplikacji pieczą organów samorządu, której celem

²⁰ Tak np. w wyroku z 22 maja 2001 r., K 37/00 oraz z 14 grudnia 2010 r., K 20/08.

²¹ Zob. wyrok z 18 lutego 2004 r., P 21/02. Por. także P. Sarnecki, *Radca prawny jako zawód zaufania publicznego*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2002, nr 4–5, s. 27 oraz T. Niedziński, *Nadzór sądów i Ministra Sprawiedliwości nad postępowaniem dyscyplinarnym wobec radców prawnych*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2020, nr CXXIII, s. 293.

²² M. Szydło, *Komentarz do art. 17...*, Legalis.

²³ Zob. wyrok przywołany w odsyłaczu nr 21.

²⁴ Zob. W. Mojski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych. Wybrane aspekty konstytucyjne i międzynarodowe*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2018, nr 4, s. 25–36.

i skutkiem ma być należyte wykonywanie zawodu. Elementem tej pieczy jest odpowiednio znaczący wpływ zarówno na przebieg procesu szkolenia przyszłych prawników, jak i na wieńczące ów proces egzaminy finalne²⁵. W wyroku bezpośrednio odnoszącym się do kompetencji samorządu zawodowego radców prawnych Trybunał wprost stwierdził, że aplikacja radcowska stanowi podstawową formę przygotowania zawodowego do podjęcia i wykonywania zawodu radcy prawnego. W jej ramach aplikanci przechodzą nie tylko szkolenie teoretyczne, lecz także doskonałą umiejętności praktyczne. Podejmują w szczególności także czynności wchodzące w zakres zastępstwa procesowego przed sądami i innymi organami²⁶. Jednocześnie Trybunał Konstytucyjny potwierdził wcześniejszy pogląd, że wyłączenie wszelkiego wpływu samorządu radcowskiego na ustalanie zasad składania egzaminu zawodowego uniemożliwia temu samorządowi wywiązanie się w istotnym zakresie z powinności konstytucyjnej, ustanowionej w art. 17 ust. 1 Konstytucji.

W świetle przywołanych poglądów nie może zatem budzić wątpliwości potrzeba zagwarantowania samorządowi radcowskiemu wpływu nie tylko na przebieg aplikacji radcowskiej, ale także na zakres i merytoryczną zawartość egzaminów zawodowych, co w założeniu pozwolić ma na zabezpieczenie właściwego poziomu świadczonej pomocy prawnej przez poszczególne, dopuszczone do wykonywania tego zawodu osoby. Konkretnie kompetencje samorządu zawodowego radców prawnych w zakresie organizowania i prowadzenia aplikacji są zatem konieczne dla realizacji dyrektywy wyrażonej w art. 17 Konstytucji z uwagi na to, że proces ten bezpośrednio przygotowuje aplikantów radcowskich do wykonywania zawodu zaufania publicznego. Jeżeli więc samorząd ma sprawować pieczę nad należytym wykonywaniem zawodu radcy prawnego, to w logicznym związku z tym zadaniem pozostaje również sprawowanie przez samorząd pieczy nad właściwym przygotowaniem osób aplikujących do jego wykonywania w przyszłości.

W aspekcie odnoszącym się do organizowania i prowadzenia aplikacji realizacja postanowień art. 17 ust. 1 Konstytucji w zakresie sprawowania pieczy nad należytym wykonywaniem zawodu radcy prawnego znalazła wyraz w ustawie o radcach prawnych²⁷ (dalej: u.r.p.). Zasadnicze znaczenie dla realizacji konstytucyjnej dyrektywy z art. 17 ma rozstrzygnięcie zawarte w jej art. 38 ust. 1, zgodnie z którym aplikację radcowską organizują i prowadzą okręgowe izby radców prawnych. W tym zakresie samorząd zawodowy radców prawnych posiada daleko idącą samodzielność. W jego wyłącznej gestii pozostaje kształtowanie programu aplikacji, a także organizacja jej przebiegu²⁸.

IV. Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych jako wartość konstytucyjna

Z zadaniami samorządu zawodowego, określonymi w art. 17 ust. 1 Konstytucji, w szczególności zaś z obowiązkiem sprawowania pieczy nad należytym wykonywaniem

²⁵ Wyrok z 19 kwietnia 2006 r., K 6/06.

²⁶ Wyrok z 8 listopada 2006 r., K 30/06.

²⁷ Ustawa z 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 75 ze zm.

²⁸ *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*, red. T. Scheffler, 2018, Legalis.

zawodu, immanentnie wiąże się dopuszczalność egzekwowania przez samorząd odpowiedzialności dyscyplinarnej wobec jego członków. Sprawowanie pieczy nad należytym wykonywaniem zawodu zaufania publicznego – w tym również zawodu radcy prawnego – ukierunkowane jest bowiem nie tylko na ochronę osób ów zawód wykonujących, ale również na eliminowanie i piętnowanie postaw członków korporacji, które to zaufanie podważają. Dbałość o interes publiczny, nawet kosztem interesu korporacyjnego, stanowi istotny element budowania zaufania społecznego do osób wykonujących wolne zawody prawnicze. Budowanie kultury zaufania i wzmacnianie aprobaty społecznej stanowi bowiem niezbędny czynnik skutecznej realizacji zadań wszystkich zawodów zaufania publicznego²⁹. W wymiarze indywidualnym kształtowanie zaufania dotyczy przede wszystkim relacji pomiędzy radcą prawnym i klientem³⁰. W wymiarze ogólnym obejmuje natomiast działania podejmowane przez samorząd zawodowy – zarówno w szeroko rozumianej przestrzeni publicznej, jak i w sferze wewnętrznego funkcjonowania, np. poprzez wyciąganie konsekwencji dyscyplinarnych wobec tych członków samorządu, którzy w swej działalności nie kierują się prawnymi i etycznymi wartościami leżącymi u podstaw powołania do życia samorządu zawodowego. Znaczenie zaufania w relacji radca prawni–klient ma wymiar nie tylko teoretyczno-prawny, ale przekłada się również na praktykę stosowania prawa, zwłaszcza w odniesieniu do orzecznictwa sądów dyscyplinarnych samorządu zawodowego radców prawnych, w którym w zakresie działalności radcy prawnego eksponuje się obowiązek budowania i podtrzymywania społecznego zaufania do zawodu³¹.

Jednocześnie należy podkreślić, że na publiczny wizerunek radcy prawnego istotnie wpływa również funkcja współpracownika wymiaru sprawiedliwości. Oznacza to, że skuteczność w prowadzeniu spraw klientów nie jest jedynym wyznacznikiem jakości wykonywania tego zawodu. Równie istotnym czynnikiem, kreującym postrzeganie członka samorządu zawodowego radców prawnych, jest jego działalność na rzecz dobra wspólnego, w rozumieniu art. 1 Konstytucji. To z kolei oznacza, że w celu kształtowania pozytywnych wzorców kultury prawnej radca prawni – jako osoba zaufania publicznego i „sługa wymiaru sprawiedliwości” – powinien jednoznacznie opowiadać się za wartościami konstytucyjnymi, które kreują wymiar sprawiedliwości dla dobra wszystkich obywateli, a nie czynią go jedynie instrumentem doraźnych celów i korzyści politycznych. Sprawiedliwość, jako zjawisko z istoty uniwersalne, nie może bowiem służyć celom partykularnym, tym samym nie może być narzędziem dyskryminacji – zarówno pozytywnej, jak i negatywnej – względem jakichkolwiek osób lub grup społecznych.

Z powyższych względów organy samorządu zawodowego muszą mieć zagwarantowany wpływ na kształtowanie zasad odpowiedzialności dyscyplinarnej radców prawnych i aplikantów radcowskich oraz na jej egzekwowanie w konkretnych przypadkach, co oznacza z kolei ustrojową konieczność stworzenia efektywnego systemu

²⁹ Tak Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 2 lipca 2007 r., K 41/05.

³⁰ Por. D. Seroka, *Tajemnica zawodowa a wykorzystywanie informacji nią objętych przez radcę prawnego we własnej sprawie dyscyplinarnej*, [w:] *Tajemnica zawodowa radcy prawnego*, red. R. Stankiewicz, Warszawa 2018, s. 159.

³¹ Tak np. Wyższy Sąd Dyscyplinarny w orzeczeniu z 14 marca 2016 r., WO-95/15.

samorządowego postępowania dyscyplinarnego. Z istoty zasady samorządności powinno mieć ono charakter wewnętrzny, opiera się bowiem na założeniu autonomii organizacyjnej samorządu zawodowego radców prawnych, bezpośrednio wywodzonej z przepisów u.r.p., a pośrednio z art. 17 ust. 1 Konstytucji. Sądownictwo dyscyplinarne immanentnie związane jest z również z problematyką etosu zawodu radcy prawnego, w szczególności zaś jego niezależności.

Obowiązek stworzenia szczególnego reżimu odpowiedzialności dyscyplinarnej, uwzględniającego niezbędny zakres autonomii samorządu, spoczywa na ustawodawcy³². Oznacza to, że z punktu widzenia wartości konstytucyjnych nie jest dopuszczalne zlikwidowanie autonomicznego samorządowego systemu odpowiedzialności dyscyplinarnej, co nie oznacza jednak, że nie może on podlegać kontroli ze strony organów państwa. Państwo demokratyczne ma prawo ingerować w ukształtowaną prawnie sferę niezależności samorządu prawników świadczących pomoc prawną, jednak ingerencja ta musi mieć charakter proporcjonalny i nie może naruszać istoty niezależności samorządowej oraz niezależności poszczególnych prawników. W efekcie możliwa jest tylko wówczas, gdy służyć ma ochronie innych wartości ustrojowych państwa demokratycznego i prawnego, przede wszystkim zagwarantowaniu odpowiedniego poziomu świadczonej na rzecz jednostek pomocy prawnej. Tak rozumiana ochrona nie wyklucza zatem sprawowania nadzoru nad samorządem zawodowym przez organy państwa, w tym Ministra Sprawiedliwości, ale nadzór ten dopuszczalny jest wyłącznie w granicach określonych przez ustawę. Jak trafnie wskazuje J. Ciapała, organ nadzoru nie może zatem podejmować czynności zmierzających do prawnego lub faktycznego przejęcia przez organ państwowy określonych zadań, lub kompetencji organów samorządu zawodowego³³.

V. Ingerencja władzy politycznej jako zagrożenie dla niezależności samorządu – kilka wniosków na zakończenie

Zgodnie z art. 5 ust. 3 u.r.p. Minister Sprawiedliwości sprawuje nadzór nad działalnością samorządu w zakresie i formach określonych ustawą. W istocie kompetencje nadzorcze ograniczają się wyłącznie do weryfikacji czynności organów samorządowych, nie mogą zaś modyfikować jego zadań i kompetencji, określonych ustawowo³⁴. Odnosząc się do aktualnej regulacji ustawowej, należy zwrócić uwagę na szczególnie rozbudowane kompetencje Ministra Sprawiedliwości dotyczące wyjątkowo wrażliwej sfery funkcjonowania samorządu radcowskiego, jaką jest postępowanie dyscyplinarne. W gestii ministra znajduje się bowiem m.in. możliwość polecenia wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, co budzi wątpliwości w kontekście zasady niezależności i autonomii samorządu³⁵.

32 Por. W. Bujko, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, [w:] *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, red. A. Bereza, Warszawa 2015, s. 491–492.

33 Zob. J. Ciapała, *Samorzady...*, s. 347.

34 Zob. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 1 grudnia 2009 r., K 4/08.

35 Zob. T. Niedziński, *Nadzór...*, s. 94.

Ponadto zarówno minister, jak i osoby przez niego upoważnione mają prawo do wglądu w tok postępowania na każdym etapie prowadzenia czynności, sądy dyscyplinarne zobowiązane są zaś do niezwłocznego przesyłania ministrowi każdego odpisu prawomocnego orzeczenia dyscyplinarnego. Niewątpliwie, w świetle dyspozycji art. 5 ust. 3 u.r.p., kompetencja Ministra Sprawiedliwości do inicjowania postępowania dyscyplinarnego względem radcy prawnego jawi się jako przekroczenie granic nadzoru, określonych tym przepisem. Polecenie wszczęcia dochodzenia – jako czynność mająca na celu stwierdzenie, czy zachodzą podstawy do wniesienia do sądu dyscyplinarnego wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego lub skierowania wniosku o ukaranie radcy prawnego do dziekana rady właściwej okręgowej izby radców prawnych bądź też umorzenie postępowania – zdecydowanie wykracza poza sferę weryfikacji samorządowego procesu decyzyjnego, stanowiącej *clou* kompetencji nadzorczych Ministra Sprawiedliwości. Nie może bowiem służyć weryfikacji procesu decyzyjnego czynność, która ów proces decyzyjny inicjuje.

Dokonując oceny kompetencji nadzorczych Ministra Sprawiedliwości wobec samorządu zawodowego radców prawnych, nie można również abstrahować od kwestii połączenia funkcji Ministra i Prokuratora Generalnego, zadekretowanej w ustawie z 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze³⁶, a także wynikającej z tego praktyki funkcjonowania systemu wymiaru sprawiedliwości. Przywołana ustawa uczyniła z Ministra Sprawiedliwości – Prokuratora Generalnego organ wręcz omnipotentny, który nie tylko kieruje, kontroluje i koordynuje działania prokuratury, ale decyduje również o konkretnych czynnościach procesowych, podejmowanych w konkretnych sprawach, a nawet sam ma prawo te czynności podejmować. Ustawa przyznała Ministrowi Sprawiedliwości status *sui generis* „superprokuratora”. Jako naczelny organ prokuratury zyskał on jednocześnie uprawnienia procesowe właściwe dla prokuratora prowadzącego postępowanie na poziomie prokuratur rejonowych lub okręgowych³⁷. Formuła ta osłabiła relatywnie kruchą konstrukcję prokuratorskiej niezależności, czego dowodzą liczne przypadki „ręcznego”, politycznego sterowania prokuraturą, zarówno w obszarze dotyczącym personaliów, jak i przebiegu prowadzonych przez prokuraturę postępowań, zatem wykonywania przez ten organ jego podstawowej funkcji, jaką jest strzeżenie praworządności. Z punktu widzenia funkcjonowania niezależnego samorządu radców prawnych fuzja Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego, a w szczególności sposób jej realizacji w praktyce, implikuje poważne zagrożenia. Minister Sprawiedliwości – jako organ nadzoru nad samorządem zawodowym adwokatów i radców prawnych, w tym inicjator postępowań dyscyplinarnych wobec przedstawicieli owych zawodów prawniczych – jest jednocześnie ich naturalnym przeciwnikiem procesowym w postępowaniach karnych. W oczywisty sposób godzi to w zasadę *fair trail*, będącą jednym z nieodzownych komponentów prawa do sądu, w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji.

³⁶ T.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 66 ze zm.

³⁷ Szerzej na ten temat zob. S. Patyra, *Nowe czasy – stare błędy. Refleksje na temat skutków łączenia funkcji Prokuratora Generalnego i Ministra Sprawiedliwości na gruncie ustawy z 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze*, [w:] *Idea wolności i niezależności w państwie demokratycznym – perspektywa praw jednostki. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Halinie Ziębie-Zaluckiej w czterdziestą rocznicę pracy naukowej*, red. M. Grzesik-Kulesza, G. Pastuszko, Rzeszów 2017, s. 371.

W warunkach postępującego upolitycznienia prokuratury systemowy nadzór Ministra Sprawiedliwości – Prokuratora Generalnego nad samorządem zawodowym radców prawnych ogranicza niezależne funkcjonowanie samorządu zawodowego radców prawnych i sprawowanie przezeń pieczy nad należytym wykonywaniem zawodu w imię ochrony interesu publicznego.

O skali zagrożeń dla funkcjonowania samorządu zawodowego radców prawnych, w standardzie wyznaczonym treścią art. 17 ust. 1 Konstytucji, wymownie świadczy również najnowsza inicjatywa grupy posłów na Sejm IX kadencji, zmierzająca do zakwestionowania zgodności z art. 17 ust. 1 Konstytucji art. 49 ust. 1 i 3 ustawy z 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych. Znalazła ona wyraz we wniosku skierowanym do Trybunału Konstytucyjnego 22 kwietnia 2022 r. (K 6/22). Sformułowany w nim zarzut niekonstytucyjności przywołanych przepisów ustawy w całości opiera się na ich rzekomej niezgodności treściowej (materialnej) ze wskazanym samodzielnie wzorcem kontroli konstytucyjności, tj. art. 17 ust. 1 Konstytucji RP. Artykuł 49 ust. 1 i 3 ustawy o radcach prawnych stanowi z kolei, że „radcowie prawni i aplikanci radcowscy zamieszkali na terenie danego okręgu tworzą okręgową izbę radców prawnych” oraz że „uchwałę o utworzeniu i terenie działania okręgowej izby radców prawnych podejmuje Krajowa Rada Radców Prawnych, biorąc pod uwagę zasadniczy podział terytorialny państwa”. Wnioskodawcy twierdzą, że

istotą obydwu zarzutów niniejszego wniosku jest stwierdzenie, że ustawodawca, określając kształt samorządów zawodowych adwokatów i radców prawnych, niezasadnie przyjął jedynie terytorialne kryterium tworzenia poszczególnych jednostek tych samorządów. Ponadto ustawodawca przyznał organom samorządów adwokackiego i radcowskiego kompetencje do określenia kształtu struktur terytorialnych tych samorządów, a jednocześnie oparł przynależność danego adwokata lub radcy prawnego do danej jednostki samorządu na jednym tylko kryterium odpowiednio siedziby zawodowej lub miejsca zamieszkania. Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązania przekraczają więc wyznaczony mu przez ustrojodawcę zakres swobody legislacyjnej co do możliwości ukształtowania ustroju samorządu zawodowego i wymóg ustawowego jego uregulowania.

Zarzut ten jest w całości bezzasadny. Ani z literalnego brzmienia art. 17 ust. 1 Konstytucji, ani z ustalonej przez dotychczasowe orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego zawartości normatywnej tego przepisu nie wynika żadne ograniczenie ustawodawcy w zakresie kryteriów tworzenia jednostek samorządu zawodowego radców prawnych. Powołany przepis przyznaje ustawodawcy szeroki zakres swobody regulacyjnej zarówno co do samej decyzji o utworzeniu w drodze ustawy samorządu zawodowego reprezentującego osoby wykonujące zawód zaufania publicznego, jak również co do określenia kształtu ustrojowego powołanego w drodze ustawy samorządu. Nie można twierdzić, że ustawodawca, powołując do życia samorząd, nie może przyjąć jedynie terytorialnego kryterium tworzenia jego jednostek. Takie twierdzenie jest wprost sprzeczne z jednym z podstawowych rozumowań prawniczych: *a maiori ad minus* („jeżeli wolno więcej, to tym bardziej wolno mniej”). Jeżeli Konstytucja przyznaje ustawodawcy swobodę decydowania w ogóle o utworzeniu samorządu zawodowego, to tym bardziej przyznaje mu swobodę określania jego kształtu, w tym przyjęcia terytorialnego kryterium jako

jedynego kryterium tworzenia jego jednostek. Powyższe ustalenie znajduje oparcie również w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego. Trybunał podkreślił „daleko idącą swobodę ustawodawcy, jeśli chodzi o podjęcie decyzji o utworzeniu samorządu zawodowego, co wynika z użycia w tym przepisie sformułowania *w drodze ustawy można tworzyć samorzady zawodowe*”³⁸. Jest to zatem suwerennym rozstrzygnięciem ustawodawcy, a Konstytucja nie formułuje prawa do samorządu zawodowego.

Ograniczone łamy niniejszego opracowania nie pozwalają na szczegółową analizę argumentacji zawartej w przywołanym wniosku. Trudno jednakże oprzeć się wrażeniu, że inicjatywa posłów tzw. Zjednoczonej Prawicy, w tym członków partii, na której czele stoi aktualny Minister Sprawiedliwości, jedynie pozornie służyć ma ochronie konstytucyjnych wartości oraz wolności i praw w tym wniosku wskazanych. W rzeczywistości zaś zmierza do wywołania niezgodnego z Konstytucją skutku w postaci podważenia zasady niezależności funkcjonowania samorządu zawodowego radców prawnych, w kształcie nadanym jej w art. 17 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.

---

³⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 30 listopada 2011 r., K 1/10.

Bibliografia

Literatura

- Bujko W., *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, [w:] *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, red. A. Bereza, Warszawa 2015.
- Chruściak R., *Konstytucjonalizacja samorządów zawodów zaufania publicznego*, [w:] *Samorzady w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku*, red. Z. Witkowski, A. Bień-Kacała, Toruń 2013.
- Ciapała J., *Samorzady osób wykonujących zawody prawnicze w kontekście postanowień art. 17 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku*, [w:] *Samorzady w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku*, red. Z. Witkowski, A. Bień-Kacała, Toruń 2013.
- Cieślak Z. i in., *Prawo administracyjne*, Warszawa 2002.
- Kozielewicz W., *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Warszawa 2012.
- Maciąg Z., *Samorząd zawodowy radców prawnych a wolność wykonywania zawodu*, [w:] *Ustroje. Tradycje i porównania. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr. hab. Marianowi Grzybowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. P. Mikuli, J. Karp, G. Kuca, Warszawa 2015.
- Mojski W., *Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych. Wybrane aspekty konstytucyjne i międzynarodowe*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2018, nr 4 (17).
- Niedziński T., *Nadzór sądów i Ministra Sprawiedliwości nad postępowaniem dyscyplinarnym wobec radców prawnych*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2020, nr CXXXIII.
- Patyra S., *Nowe czasy – stare błędy. Refleksje na temat skutków łączenia funkcji Prokuratora Generalnego i Ministra Sprawiedliwości na gruncie ustawy z 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze*, [w:] *Idea wolności niezależności w państwie demokratycznym – perspektywa praw jednostki. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Halinie Ziębie-Załuckiej w czterdziestą rocznicę pracy naukowej*, red. M. Grzesik-Kulesza, G. Pastuszko, Rzeszów 2017.
- Patyra S., *Radca prawny jako „osoba trzecia”? Refleksje na temat niezależności radcy prawnego w postępowaniu przed Trybunałem Sprawiedliwości UE na kanwie połączonych spraw C-515/17 P i C-561/17 P Uniwersytet Wrocławski przeciwko Agencji Wykonawczej ds. Badań Naukowych (REA)* [w:] *Niezależność radcy prawnego*, red. R. Stankiewicz, S. Patyra, T. Niedziński, Warszawa 2020.
- Sarnecki P., *Komentarz do art. 15*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, tom IV*, red. L. Garlicki, Warszawa 2005.
- Sarnecki P., *Komentarz do art. 17*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, tom IV*, red. L. Garlicki, Warszawa 2005.
- Sarnecki P., *Radca prawny jako zawód zaufania publicznego*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2002, nr 4–5.
- Seroka D., *Tajemnica zawodowa a wykorzystywanie informacji nią objętych przez radcę prawnego we własnej sprawie dyscyplinarnej*, [w:] *Tajemnica zawodowa radcy prawnego*, red. R. Stankiewicz, Warszawa 2018.
- Surówka A., Padjas D., *Samorzady zawodów prawniczych – zakres pieczy oraz obowiązek przynależności do samorządu w świetle art. 17 ust. 1 Konstytucji*, [w:] *Samorzady*

w *Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku*, red. Z. Witkowski, A. Bień-Kacała, Toruń 2013.

Szydło M., *Komentarz do art. 17 Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.

Tuleja P., *Komentarz do art. 17*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2019.

Ustawa o radcach prawnych. Komentarz, red. T. Scheffler, Legalis.

Akty prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. nr 78, poz. 483 ze zm.

Ustawa z 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze, t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 66 ze zm.

Ustawa z 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 75 ze zm.

Orzecznictwo

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 1 grudnia 2009 r., K 4/08, OTK ZU 2009, nr 11A, poz. 162.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 14 grudnia 2010 r., K 20/08, OTK ZU 2010, nr 10A, poz. 129.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18 lutego 2004 r., P 21/02, OTK ZU 2004, nr 2A, poz. 9.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18 października 2010 r., K 1/09, OTK ZU 2010, nr 8A, poz. 76.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 19 kwietnia 2006 r., K 6/06, OTK ZU 2006, nr 4A, poz. 45.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 2 lipca 2007 r., K 41/05, OTK ZU 2007, nr 7A, poz. 72.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 maja 2001 r., K 37/00, OTK ZU 2001, nr 4, poz. 86.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 26 listopada 2003 r., SK 22/02, OTK ZU 2004, nr 9A, poz. 89.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 30 listopada 2011 r., K 1/10, OTK ZU 2011, nr 9A, poz. 99.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 8 listopada 2006 r., K 30/06, OTK ZU 2006, nr 10A, poz. 149.

Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z 14 marca 2016 r., WO-95/15.